

DAUN SINDROMLI BOLALARNI RIVOJLANTIRISH VA TARBIYALASH XUSUSIYATLARI

Usmonova Dilafruz Muhamadjonovna

Fargona viloyati, Besharik tumani 40 –sonli DMTT defektologi

Halilova Zulfiya Xakimjanovna

Toshkent shahri, Uchtepa tumani 341- sonli DMTT defektologi

Annotatsiya: Maqolada Daun sindromi bo'lgan bolalarning xususiyatlari muhokama qilinadi. Ushbu kasallik bilan bolalarning tug'ilishiga ta'sir qiluvchi asosiy omillar keltirilgan. Daun sindromidagi buzilishlarning tuzilishi bo'yicha tarixiy ma'lumotlar va tadqiqot ma'lumotlari keltirilgan. Bunday bolalarda eng ko'p uchraydigan nutq buzilishining paydo bo'lish mexanizmi, ya'ni dizartriya tushuntiriladi.

Аннотация: В статье рассматриваются особенности детей с синдромом Дауна. Приводятся основные факторы, влияющие на рождение детей с этим заболеванием. Даются исторические сведения и данные исследований по структуре нарушений при синдроме Дауна. Объясняется механизм возникновения самого распространенного речевого нарушения у таких детей, которым является дизартрия.

Kalit so'zlar: Daun sindromi, xromosoma, trisomiya, genom, genetika, translokatsiya.

Daun sindromi (21-xromosomada trisomiya) genomik patologiyaning shakllaridan biri bo'lib, unda karyotip ko'pincha oddiy 46 o'rniga 47 xromosoma bilan ifodalanadi, chunki 21-juftning xromosomalari odatdagi ikkita emas, balki uch nusxada ifodalanadi. Ushbu sindromning yana ikkita shakli mavjud: 21-xromosomaning boshqa xromosomalarga ko'chishi (ko'pincha 15 ga, kamroq tez-tez 14 ga, hatto kamroq tez-tez 21, 22 va Y-xromosomaga) - 4% hollarda va uning mozaik versiyasi sindromi - 5%.

Daun sindromi eng keng tarqalgan genetik anomaliyadir. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, har olti yuzdan sakkiz yuzgacha yangi tug'ilgan chaqaloq Daun sindromi bilan tug'iladi.

Daun sindromi kasallik emas, balki organizmdagi sezilarli o'zgarishlarga olib keladigan genetik anomaliyadir. U davolanmaydi. Shuning uchun "kasallik" emas, balki "sindrom" deyish to'g'riroq.

"Sindrom" so'zi ma'lum belgilar yoki xususiyatlarning mavjudligini anglatadi. Daun sindromi birinchi marta 1866 yilda ingliz shifokori Jon Lengdon Daun tomonidan tasvirlangan va uning nomi bilan atalgan. Deyarli bir asr o'tgach, 1959 yilda frantsuz olimi Jerom Lejen ushbu sindromning xromosomal kelib chiqishini asoslab berdi va bugungi kunda biz bilamizki, Daun sindromi irsiy holat bo'lib, u homiladorlik paytidan boshlab mavjud bo'lib, unda qo'shimcha xromosoma mavjudligi bilan belgilanadi. inson hujayralari.

Odam hujayralarida odatda 23 juft xromosoma mavjud. Har bir juftlikdagi bitta xromosoma otadan, ikkinchisi onadan meros bo'lib o'tadi. Daun sindromi 21-xromosomaga qo'shimcha genetik material birlashtirilgan uchta hujayra bo'linish anormalliklaridan biri sodir bo'lganda yuzaga keladi. Aynan shu sindromga xos bo'lgan bolaning xususiyatlarini

aniqlaydigan 21-xromosoma juftligidagi patologiya. Kichkintoyda xromosoma anomaliyasi bor-yo'qligini aniqlashning yagona yo'li kindik ichakchasidagi suyuqlikni tahlil qilishdir. Xavf ostida bo'lgan barcha onalarga buni qilish tavsiya etiladi.

Daun sindromining uchta genetik o'zgarishi mavjud:

1. Trisomiya 21. Daun sindromi holatlarining 90% dan ortig'i trisomiya 21 sabab bo'ladi. Trisomiya 21 bo'lgan bolalar ikkita o'rniga 21-juftda uchta xromosomaga ega. Bunday holda, bolaning barcha hujayralarida bunday nuqson mavjud. Ushbu buzulish tuxum yoki sperma rivojlanishidagi hujayra bo'linishidagi anormallik tufayli yuzaga keladi. Ko'pgina hollarda, bu tuxumning pishib etish davrida xromosomalarning ajratilmasligi bilan bog'liq.

2. Mozaiklik. Daun sindromining bu noyob shaklida (taxminan 2-3% hollarda) faqat ba'zi hujayralar 21-juftlikda qo'shimcha xromosomaga ega. Oddiy va g'ayritabiiy hujayralarning bu mozaikasi urug'lantirilgandan keyin hujayra bo'linishidagi nuqson tufayli yuzaga keladi.

3. Translokatsiya. Daun sindromi, agar 21-xromosomaning bir qismi kontseptsiyadan oldin yoki homiladorlik paytida sodir bo'lgan boshqa xromosomaga (translokatsiya) siljigan bo'lsa ham paydo bo'lishi mumkin. Bu kasallikka chalingan bolalar 21-juftda ikkita xromosomaga ega, ammo ular boshqa xromosomaga biriktirilgan 21-xromosomadan qo'shimcha materialga ega. Daun sindromining bu shakli kam uchraydi (taxminan 4% hollarda)

Ko'p hollarda Daun sindromi irsiy emas. Xromosoma translokatsiyasi bilan bog'liq bo'lgan Daun sindromining faqat bitta noyob varianti meros bo'lishi mumkin.

Daun sindromi bo'lgan bolalarning atigi 4 foizida translokatsiya mavjud, ularning yarmiga yaqini bu genetik nuqsonni ota-onalaridan biridan meros qilib olgan. Translokatsiya irsiy bo'lsa, bu ona yoki ota genetik mutatsiyaning muvozanatli tashuvchisi ekanligini anglatadi.

Ko'pincha, Daun sindromi bo'lgan bolalar rivojlanishda tengdoshlaridan orqada qoladilar. Ilgari, bunday bolalar aqliy zaif deb hisoblangan. Ammo endi bu haqda kamroq gapirishadi.

Daun bola tug'ilishining sabablari:

1. Ota-onalarning yoshi. Ota-onalar qanchalik katta bo'lsa, Daun sindromi bo'lgan bolani tug'ish ehtimoli shunchalik yuqori bo'ladi. Onasining yoshi 35 yoshdan, otasi 45 yoshdan.

2. Ota-onalarning irsiy genetik xususiyatlari.

3. Bir-biriga yaqin qarindoshlar orasida bo'lgan nikohlar

Bunday bola tibbiy nazoratga muhtoj. Tug'ma nuqsonlar, birga keladigan kasalliklar mavjudligini aniqlash kerak. Shifokorlar sindromning ta'sirini kamaytirish uchun maxsus dori-darmonlarni buyurishi mumkin.

Daun sindromi bo'lgan bolalar o'qitishda qiyinchiliklarga duch kelishadi, bu quyidagi sabablarga ko'ra yuzaga kelishi mumkin:

1) motor rivojlanishidagi kechikish;

2) eshitish va ko'rish bilan bog'liq bo'lgan muammolar;

- 3) nutqni rivojlantirish bilan bog'liq muammolar;
- 4) zaif qisqa muddatli eshitish xotirasi;
- 5) konsentratsiyaning qisqaroq davri;
- 6) yangi tushuncha va ko'nikmalarni o'zlashtirish va yodlashda qiyinchiliklar;
- 7) umumlashtirish, asoslash va isbotlash qobiliyati bilan bog'liq qiyinchiliklar;
- 8) ketma-ketlikni (harakat, hodisalar, ob'ektlar va boshqalar) o'rnatishdagi qiyinchiliklar;
- 9) og'zaki bo'lmagan vazifalarni bajarishdagi qiyinchiliklar (ob'ektlarni tasniflash, hisoblash operatsiyalari va boshqalar);
- 10) diqqatning beqarorligi.

Daun sindromiga chalingan bolani o'qitish va tarbiyalashning asosiy vazifasi - bolani imkon qadar mustaqil hayotga tayyorlash. Uni jamiyatdan ajratmang, to'rt devorga yashirmang. Sevgi va g'amxo'rlik unga barcha qiyinchiliklarni engib o'tishga va to'liq hayot kechirishga yordam beradi.

Hayotning birinchi oylaridan boshlab bolalar psixomotor rivojlanishda orqada qoladilar. Ularning ko'pchiligi keyinchalik nutqi rivojlanadi va tovush talaffuzida nuqsonlarga ega bo'ladi. Bolalar ularga aytilgan nutqni etarlicha tushunmaydilar, ularning so'z boyligi zaif.

Hozirgi vaqtda sindromli bolalarni tarbiyalash va o'qitish muammolari pedagogika va psixologiyada juda muhimdir. Statistik ma'lumotlarga ko'ra, Daun sindromi bo'lgan bolalarning tug'ilish chastotasi 800 yoki 1000 tadan 1 tani tashkil qiladi.

Aqliy va jismoniy etishmovchilik tufayli ular sog'lom tengdoshlaridan farqli o'laroq, maxsus yordamisiz jamiyatda hayot va oddiy yashash uchun zarur bo'lgan ko'nikmalarni osongina o'zlashtira olmaydi.

Shu bois ta'lim va tarbiyaning ixtisoslashtirilgan usullarini ishlab chiqish masalasi alohida ahamiyat kasb etadi.

Dunyoda tug'ilgan har bir inson yashash huquqiga ega va jamiyatning boshqa a'zolarining maqsadi har bir insonning, shu jumladan genetik nuqsonlari bo'lgan bolalarning to'liq huquqli shaxs bo'lishiga yordam berishdir. Zero, bu zamonaviy jamiyatning sivilizatsiyasi va insoniyatining ko'rsatkichidir.

Daun sindromi va tarbiya va ta'lim muammolari, asosan, ruhiy rivojlanishning boshqa og'ishlari va buzilishlari bilan bir qatorda defektologiya doirasida o'rganiladi.

Daun sindromli bolani tarbiyalash uning ota-onasi uchun juda jiddiy sinovdir. Bunday bolalarning kayfiyati tez-tez o'zgarib turadi, bu esa yaqinlarini muvozanatdan chiqaradi. Daun sindromli bolalarni tarbiyalash ularning rivojlanishining har bir bosqichida hisobga olinishi kerak.

1. Maktabgacha yosh. Daun sindromi bo'lgan bola o'tirishni, aylanishni, turishni, yurishni, gapirishni o'rganish uchun boshqa bolalarga qaraganda ancha uzoq vaqt talab etiladi. Siz uni maxsus ta'lim guruhiga yozishingiz mumkin (chaqaloqlikdan uch yoshgacha). Bunday bolaning rivojlanishiga malakali xodimlar yordam beradi. Daun sindromi bo'lgan bolaga mustaqil ravishda kiyinishni va ovqatlanishni o'rganish ko'proq

vaqt talab qiladiganligi sababli, har kuni mashq qilish uchun ozgina vaqt ajratishingiz kerak.

Maktab yoshi. Daun sindromi bo'lgan ko'plab bolalar muntazam darslarda o'rganishlari mumkin. Bunday bolalar uchun individual o'quv dasturlari ishlab chiqiladi yoki individual mashg'ulotlar o'tkaziladi.

O'smirlik davri. Ushbu davrda Daun sindromi bo'lgan bolalarni gigiena va o'z-o'zini parvarish qilishni o'rgatish kerak. Ushbu davrda xromosoma patologiyasining ushbu turi bo'lgan bolalarni tarbiyalash ularning ijtimoiy moslashuvini ta'minlaydi. Bolani ijtimoiy xulq-atvor va asosiy ijtimoiy ko'nikmalarni o'rgatish kerak. Buning uchun maktab hayotida faol ishtirok etish juda muhimdir. Unga munosabatlarni o'rnatishni o'rganish imkoniyatini berish kerak.

Maktabgacha yoshdagi ta'lim va rivojlanish usullarini erta qo'llash orqali yuqori rivojlanish darajasiga erishgan Daun sindromli maktab o'quvchilari davlat maktablarining integratsiyalashgan yoki inklyuziv sinflarida muvaffaqiyatli o'qishlari mumkin.

So'nggi paytlarda maktabgacha va maktab ta'lim muassasalarida integratsiyalashgan yoki inklyuziv ta'lim tobora ommalashib bormoqda. Bu nogiron bolalar va sog'lom bolalar uchun birgalikdagi ta'lim muhitida o'qishni, alohida sharoitlar va ijtimoiy moslashuvni ta'minlaydi. Agar Daun sindromi bo'lgan bola ommaviy bolalar bog'chalarida integratsiyalashgan yoki inklyuziv guruhlariga tashrif buyursa, ular uchun ularning imkoniyatlariga muvofiq individual o'quv dasturlari ishlab chiqiladi.

ADABIYOTLAR RO'YXATI:

1. V.S Raxmanova “Defektologiya asoslari”. Toshkent. “Voriz-nashriyoti”, 2012 y.
2. L.Mo'minova, M. Ayupova va boshqalar “Maxsus pedagogika”. Toshkent. “noshir”, 2012 y.
3. Sindrom Dauna. Fakti, Pole Ye. V. M. : BF “Daunsayd Ap” 2012
4. Sindrom Dauna: Aleksandr Snegiryov “Neftyanaya Venera” (2009)
5. Dvigatelnoye razvitiye detey s sindromom Dauna. Broshyura dlya spetsialistov. 2003g.
6. Sindrom Dauna. XXI vek. Jurnal № 1. 2008g
7. Sindrom Dauna. Fakti. 2004g.
8. Raxmanova V.S., Nurkeldiyeva D.A. Alohida yordamga muxtoj bolalar reabilitatsiyasi. Navruz , Toshkent, 2014